

Путівник

❖ Буковинські маланки ❖

Доторкнутися до автентики

Цей путівник — про найемоційніше народне свято, яке збереглося в Україні. Про Маланку. Ми згадали чимало сіл, де яскраво маланкують, та це далеко не повний список, адже таких населених пунктів у Чернівецькій області дуже багато. Народному мистецтву часом залишають місце лише на сценах районних будинків культури та етно-фестивалів. Але побачити старовинний ритуал так, як і було задумано, на вулицях села, зараз можна лише на Маланці. В цьому феномен буковинської переберії: її не «законсервували» у жодних сценаріях та методичках. Буковинська

Маланка — жива, ледь не остання з шерехи народних дійств. До прикладу, свято весни Мерцишор залишилося у форматі концертів у будинках культури. Не найгірше складається з пасхальними та різдвяними традиціями, бо за ними наглядає церква. Замість вечорниць для молоді уже дискотеки, на весіллях ніхто не пропонує наречений дивитися на захід сонця через дірку у калачі, тай викликати дощ за допомогою обряду папуги уже ніхто не буде. А Маланка — живе. Видозмінюється, трохи відступає від прадідівських ритуалів — але живе!

Без Маланок Чернівеччину пізнати неможливо. Доторкніться до звичаю, котрий старіший за Хотинську фортецю чи церкву в Лужанах. Маланка – чи не найголовніший культурний скарб регіону.

Переберія сягає корінням ще язичницьких часів, коли люди відзначали замирання зимової природи перед весняним відродженням. Ще за античності на Календи влаштовувались схожі процесії перебраних у масках Діоніса, бога виноробства. Коли на наші землі прийшло християнство, язичницькі ритуали припасували під нові свята.

У римської великомучениці Меланії, яку православні вшановують 13 січня, мало спільного з трактуванням її образу гуцулами чи буковинцями. Релігійний аспект дійства вже у XIX ст. почав поступатися веселій святковій стихії. На перший план вийшли шлюбні мотиви: маланкарі у багатьох селах дотепер заходять у двори, де є незаміжні дівчата. Далеко в минуле заглядати не будемо. Навіть ритуал, котрий описав Юрій Федькович наприкінці XIX ст., вже сильно різниться від сучасного свята. Тоді на Маланку перевдяга-

лася гарненька дівчина – зараз жінки участі у ритуалі не беруть. Роль жіноцтва у маланці зводиться до розшивання костюмів бісером, паєтками та мереживом; частуванням маланкарів; часом – гримування учасників дійства.

Маланка, яку описував Юрій Федькович, на чолі мала зірку, а її костюм був прикрашений квітами. Почт Маланки – три схоже одягнені подружки з рожевими деревцями в руках. Хлопцям діставалися ролі Василя (його ще називали «чильником»), Короля (або Місяця), бородатого Діда-Змія. Василь – все ще важливий персонаж покут-

Буковинські Маланки. Доторкнутися до автентики

сько-гуцульської Маланки у Вашківцях, хоч вже і не ходить вулицями з серпом у руках. А от Місяць, якого впізнавали власне за місяцем на лобі та сагайдаком і луком в руках, та вбраний у буйволячу шкуру і оперезаний гадюками (!) Дід-Змій з косою в руці, зійшли зі святкової сцени. Василь поведив себе як орач-ратай. Схоже ритуальне засівання ще виконується маланкарями від Сторожинеччини до Герцаївщини. Маланка уособлювала весну, Василь — людську працю, Дід-Змій виступав посланцем царства мертвих. Смерть

Буковинські бабусі часом можуть зробити комплімент: «Такий гарний, як смерть на Маланку».

і зараз — персонаж багатьох маланкувань. На відміну від Галичини чи Поділля, Чернівецька область Козу майже не водить. Рогатий персонаж, навколо смерті і воскресіння котрого зав'язаний весь ритуал

в інших регіонах України, тут зустрічається лише подекуди: в Тарнавці Герцаївського району, Ропчі на Сторожинеччині та у бесарабській частині області — в Кельменецькому та Сокирянському районах. Збереглися фотографії маланкарів початку ХХ ст. та міжвоєнного періоду. Тоді дійство уже нагадувало сучасну перебірку, тільки костюми не були такими яскравими. Маланка модернізується, і це прикра тенденція. У Вашківцях і Красноільську ще живе мистецтво виготов-

лення масок, та у багатьох селах хлопці обмежуються купленими шаржовими мармизами з гуми. А ще знайдений у секонд-хенді смішний капелюх футбольного фаната, гірлянда новорічного «дощику» — і все, образ готовий. Дешево і дуже сердито. Тому варто поспішати на Маланку, щоб застати те, чого скоро може й не бути, доторкнутися до історії, зануритися у вихор народного карнавалу. Добре, що зробити це можна не лише 14 січня, а й у інші новорічні дні.

1 січня

Коли країна тільки просинається після новорічної ночі, у найменшому з українських районів, Герцаївському, на вулицях уже гудуть труби та гупають барабани. Сюди Маланка приходить першою. Переберія на півдні Чернівецької області – Герцаївщині – та частині сусідньої Новоселиччини має виразні етнічні ознаки. Тут маланкують на два тижні раніше, ніж у більшості сіл Буковини. Регіон тісно пов'язаний з долею сусідньої Румунії, а румунська православна церква давно перейшла з юліанського на григоріанський календар. Через це

і розбіжності у два тижні. 1 січня для Горбової, Тернави чи Молниці – це те саме свято Василя, яке інші райони відзначають 14 січня.

Об'єднує Маланки Новоселиччини і Герцаївщини не лише дата, а й відголоски давнього фракійського культу коня, головного помічника землеробів. Коні – найважливіші персонажі ритуалу. Так через віки оживають у сучасних буковинцях вірування їхніх далеких предків – скотарів-фракійців. Такий відголосок зберігся і у Маланці в селі Колінці Тлумацького району Івано-Франківської області. Тут хлопці

водять вулицями села живого жеребця, з яким заходять навіть до церковного двору.

В самій Герці затримуватися цього дня не варто. Містечко хоч і крихітне, але все ж містечко, маланкарські звичаї забуло. Найяскравіша, а водночас і найтехнологічніша

з районних Маланок 1 січня гримить у Горбовій, котру на Буковині всі всупереч дороговказу називають «Горбово».

Традиційно з першою зіркою на небі 31 грудня маланкарі починають ходити з віншуваннями (котрі називають тут «уратурами») від обійстя до обійстя, бажаючи господарям

щастя та перетанцювуючи з кожною дівчиною, дівчинкою чи жінкою у дворі. Приїздити сюди в останні хвилини року, що минає, варто лише тим, у кого тут є друзі та родичі. Нічна кавалькада від хати до хати поки лише для тих, до кого завітала Маланка. Власне, що кавалькада: одну з головних ролей у горбовецькій маланці відіграє Кінь. В обідню пору 1 січня починається свято для всіх – і його не оминуть автівок та автобусам, які поспішають з Герци чи Чернівців. Стихія вихлюпується музикою і танцями з вузьких бічних вулиць на центральну трасу – і спробуйте втриматися від посмішки, коли повз вас пролетить, розмахуючи крилами, велетенський зеленоокий дракон чи пострибають дерев'яні бички. Не вдається!

Всі вбрані надзвичайно яскраво, в стрічках та намистах. Особливо дивними виглядають костюми вояків та вершників у Горбовій: це звичайна військова форма, але як прикрашена! Десятки метрів намиста, пришиті до рукавів кишенькові люстерка, на спинах – побажання щасливого нового року, вишиті бісером та пастками. Жінок до

маланкування не допускають, та без їхньої участі хлопцям годі мріяти про такі строкаті костюми.

Всі маланки чималого села після віншувань сходяться до сільради, де виступають перед глядачами.

В Горбовій, безперечно, найкреативніша в області перебежійна частина свята. Місцеві майстри щороку влаштовують для рідного села маленьке диво, яке потай готували ще з літа. У 2013 р. по шосе їхала бричка, запряжена дерев'яними біло-чорними биками. Вони кивали головами

і перебирали дерев'яними ногами, з їх носів навіть йшла пара. Наступного року їх затьмарив велетенський дракон Смог. В 2015-му до Смога з бичками приєдналася хатинка Баби-Яги, яка й сама літала навколо у ступі. Горбово – вир кольорів і приязні. Місцева Маланка не надто наділена увагою телеканалів, тож туристів тут небагато. На відміну від більшості сіл, у Горбовій разом з хлопцями-маланкарями ходять і дівчата у яскравих народних

костюмах. Вони танцюють навколо вершників та співають. А от переберійна частина вже виключно чоловіча. Значно скромніше маланкує сусідня Молниця, але місцеві хлопчики дуже стараються і, безумовно, заслуговують на повагу за плекання традицій. 1 січня можна побачити маланки у Байраках, Петрашівці, Куликівці, Хряцьці (тут вона досить масштабна) та Тараша-нах. Це вже Глибоцький район. В Байраках є традиційний

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.